

Þjóðhagsráð

Fundargerð 2. fundar Þjóðhagsráðs

Haldinn 6. apríl 2017 kl. 8:30-10:30 í Safnahúsinu við Hverfisgötu

Forsætisráðherra opnaði fundinn. Hann sagði fyrsta fund Þjóðhagsráðs hafa heppnast vel og að vettvangurinn væri mikilvægur. Sagði hann frá því að samtöl hefðu átt sér stað við ASÍ og BSRB um aðild þeirra að ráðinu í samræmi við rammksamkomulag á vinnumarkaði en þau hefðu hafnað þeirri málaleitan.

Helstu efni sem rædd voru:

Fjármálaáætlun – meginlínur í opinberum fjármálum næstu fimm ára

Fjármála- og efnahagsráðherra gerði grein fyrir fjármálaáætlun fyrir árin 2018–2022 sem lögð var fram á Alþingi 31. mars sl. Hann sagði áætlunina endurspegla aukið aðhald frá fyrri áætlun. Lögð væri áhersla á að lækka skuldir á yfirstandandi ári og skapa þannig svigrúm til að koma mikilvægum málum áfram. Mikilvægt væri þó að tímasetja opinberar framkvæmdir skynsamlega og það ætti við um alla opinbera aðila. Fundað hefði verið með sveitarfélögum og stórum ríkisfyrirtækjum eins og Landsvirkjun og Isavia um tímasetningar þeirra framkvæmda. Mikilvægur hluti fjármálaáætlunarinnar væri lækkun skulda og gert væri ráð fyrir að þær lækkuðu ár frá ári. Keyptur var stór hluti af skuldabréfaflokki í Bandaríkjunum sem ber háa vexti. Það var gert til að lækka vaxtagjöld ríkisins næstu árin. Útgjaldaþróun verður samkvæmt áætluninni með þeim hætti að frumgjöld aukast en vaxtagjöld lækka. Einnig er ætlunin að ráðast í mikilvægar skattkerfisbreytingar og verður fyrsta breytingin breikkun virðisaukaskattsstofnsins með því að færa gistipjónustu og ýmsa ferðapjónustu úr lægra þrepi í almenna skattþrepið. Á móti verði svo almenna þrepið lækkað. Einnig kemur til álita að gistináttaskattur færist yfir til sveitarfélaga en útfærslur á því hafa ekki verið ræddar. Taldi hann rétt að líta til tillagna Samráðsvettvangs um aukna hagsæld, þ.e. að einfalda skattkerfið og draga úr undanþágum. Fjármála- og efnahagsráðherra hefur rætt við fulltrúa hagsmunasamtaka launafólks um jöfnun lífeyrisréttinda og fleiri tengd mál. Hann nefndi að verið væri að skipa nefnd um samræmingu launakjara á almennum og opinberum vinnumarkaði eins og kveðið væri á um í samkomulagi um breytingar á lífeyriskerfi opinberra starfsmanna frá september sl.

Framkvæmdastjóri Sambands íslenskra sveitarfélaga sagði nýju lögum um opinber fjármál hafa mikla þýðingu fyrir sveitarfélög. Viðhorfsbreyting hefði orðið hjá sveitarfélögum en ekki skipti síður máli að skilningur á fjármálum sveitarfélaga hefði aukist mikið í fjármála- og efnahagsráðuneytinu. Til marks um aukinn skilning mætti nefna framlag ríkisins til sveitarfélaga í tengslum við jöfnun lífeyrisréttinda. Sagði hann sveitarfélögin vinna eftir fjármálareglum sveitarstjórnarlaga sem væru leiðarljós þeirra við fjármálastjórn. Sveitarfélögin hefðu verið að hagræða í rekstri sínum og greiða niður skuldir, en það væri erfitt án þess að draga úr fjárfestingum. Það gengi ekki til lengdar að fjárfestingar væru lægri en sem næmi

afskriftum. Hann sagði samkomulag milli ríkis og sveitarfélaga um afkomumarkmið og efnahag sveitarfélaga verða undirritað síðar þann dag og sá samningur væri hluti af fjármálaáætluninni. Áréttaði hann þann sameiginlega skilning aðila samkomulagsins að sveitarfélögin skuldbyndu sig til að hlíta fjármálaeignum sveitarstjórnarlaga en ríkið bæri hita og þunga af framfylgd fjármálaáætlunar. Í samkomulaginu væru tiltekin sameiginleg verkefni aðila, m.a. athugun á sjálfbærni sveitarfélaga og tekjustofnum þeirra. Taldi hann miklu skipta að ríki og sveitarfélög ynnu að þessum verkefnum í sameiningu og góðri samvinnu.

Í umræðunni um fjármálaáætlunina sagði fjármála- og efnahagsráðherra að almenn umræða um tekjuhlið ríkisfjármálanna á næstu mánuðum myndi að líkindum snúast um þrennt. Í fyrsta lagi um tímasetningu virðisaukaskattsbreytinganna, í öðru lagi hvort og þá hvenær lækkun á almenna þrepinu ætti að eiga sér stað og hvort nýta ætti fjármagnið frekar í uppbyggingu innviða og í þriðja lagi hvort vaxtasparnaður vegna uppkaupa á ríkisskuldabréfum ætti að hluta að fara í uppbyggingu innviða.

Forsætisráðherra sagði að aukning ríkisútgjalda á þessu ári væri langt umfram það sem hægt væri að standa undir til lengri tíma. Hann sagði að mikil umræða væri í samfélaginu um nauðsyn aukinna útgjalda en minna færi fyrir umræðu um hvort við hefðum getað mildað ríkisfjármálastefnuna eftir hrun og farið í gegnum kreppuárin með öðrum og mildari áherslum. Jafnframt kom fram hjá forsætisráðherra að lög um opinber fjármál væru farin að hafa mikil áhrif. Umhverfið væri mjög breytt. Í stað þess að ráðstafanir í tekjumálum ríkisins kæmu fram í nóvember til afgreiðslu fyrir árslok kæmu áætlanir nú fram að vori og tækju til margra ára. Því væri mjög mikilvægt að fjármálaáætlun kæmi ætíð fram að vori, eins og lögbundið er, og um hana næðist góð umræða.

Vinumarkaður – staða vinnu við nýtt vinnumarkaðslíkan og kjarasamningar á árinu

Framkvæmdastjóri Samtaka atvinnulífsins sagðist vera nýkominn af fundi með norrænum systursamtökum þar sem upplegg í kjarasamningum landanna hefði verið rætt. Ljóst væri af þeim fundum að þar byggju menn við annan veruleika en við þekkjum hér á landi. Í Svíþjóð hefði t.d. nýlega verið samið um samtals 6,5% hækkun launa næstu þrjú árin og í Noregi hefði verið samið um svipaða hækkun. Þessar þjóðir miðuðu við getu útflutningsgreinanna þegar samið væri um laun. Sagði hann vilja til þess hér á landi að stefna að sama marki en það gengi illa. Salek-samkomulagið væri á ís. Allir væru þó sammála um nauðsyn bættrar launatölfræði sem hann sagði ófullkomna hér á landi og benti á að það væri allra hagur að ákvarðanir væru teknar út frá réttum og áreiðanlegum upplýsingum.

Forsætisráðherra lagði fram greinargerð frá Hallgrími Snorrasyni um launatölfræði í Noregi og á Íslandi. Hallgrímur setti fram tvær tillögur til úrbóta. Annars vegar að stækka það úrtak sem nú er notað í launakönnun Hagstofunnar eða hverfa frá úrtaksathugunum og safna þess í stað upplýsingum frá öllum launagreiðendum á svipaðan hátt og Norðmenn gera. Meginniðurstaða Hallgríms var sú að við ættum að taka upp fyrirkomulag Norðmanna. Fram kom að fjármála- og efnahagsráðherra hefur rætt við fulltrúa Hagstofunnar og ríkisskattstjóra um mögulega aðkomu stofnananna við söfnun og úrvinnslu launaupplýsinga.

Fjármála- og efnahagsráðherra talaði einnig um stöðuna á vinnumarkaði og þá samninga sem fram undan væru en um þriðjungur ríkisstarfsmanna væri með lausa samninga árið 2017. Hann sagði launahækkunir hafa verið miklar í fyrra en búist væri við hófsamari breytingum í ár í samræmi við rammisamkomulagið. Nú væri rétt um launaskriðstryggingu sem var hluti af rammisamkomulaginu og væru skiptar skoðanir um það mál.

Framkvæmdastjóri Sambands íslenska sveitarfélaga kvaðst telja að nýlega stofnað kjaramálaráð ríkis og sveitarfélaga væri mikilvægt skref til að samræma launastefnuna og að sá vettvangur væri að eflast. Þá taldi hann mikilvægt að tryggja að launaskriðstryggingin yrði virk því að annars safnaðist upp þörf fyrir miklar launahækkunir hjá ýmsum opinberum stéttum sem nýtu lítils launaskriðs í samanburði við almenna markaðinn.

Framkvæmdastjóri Samtaka atvinnulífsins sagði að samtökin hefðu efasemdir um að hluti rammisamkomulagsins gæti gilt en aðrir hlutar þess ekki. Í því sambandi nefndi hann að ASÍ og BSRB væru ekki með í Þjóðhagsráði þrátt fyrir að hafa skrifað undir rammisamkomulagið. Um lífeyrisréttindi og launaskriðstryggingu yrði rétt áfram. Sagði hann að á þessu ári væru 15 samningar lausir hjá Samtökum atvinnulífsins sem tækju til um 1.700 starfsmanna. Stéttarfélagin tækju ekki mið af rammisamkomulaginu og launakröfur þeirra væru langt umfram það sem þar er gert ráð fyrir. Samtök atvinnulífsins væru skuldbundin, líkt og hið opinbera, til að taka mið af rammisamkomulaginu. Þrátt fyrir fordæmalaus kaupmáttaraukningu undanfarin misseri drægi ekkert úr launakröfum. Í raun hefði náðst fram kaupmáttaraukning á einu ári sem telja mætti eðlilegt að næðist á einum áratug. Vinnumarkaðurinn yrði nú að sýna skynsemi í sinni nálgun ef ekki ætti að fara illa. Kaupmáttaraukningin hefði náðst vegna styrkingar gengis, hagstæðra viðskiptakjara og lágrar innfluttrar verðbólgu. Aðstæður væru einstakar. Ef ætti að varðveita þennan árangur yrði að stíga varlega til jarðar. Brýndi hann ríki og sveitarfélög til að fylgja undirrituðu rammisamkomulagi í þeim samningum sem fram undan væru því að vitað væri hvað gerðist ef því yrði ekki fylgt. Við endurtækjum þá mistök fyrri tíma.

Staða efnahagsmála – árangur og áskoranir peningastefnunnar

Seðlabankastjóri fjallaði um stöðu efnahagsmála og áskoranir við framkvæmd peningastefnunnar. Sagði hann helsta vanda hagstjórnar nú vera að farið væri að reyna á þanþol þjóðarbúskaparins hvað varðar nýtingu framleiðsluþátta þótt framleiðslugetan hefði aukist vegna innflutnings vinnuafis. Lagði hann áherslu á að staðan væri um margt ólík því sem var fyrir fjármálakreppuna þar sem nú væri afgangur á viðskiptum við útlönd og þjóðarbúið ekki knúið áfram af útlánaþenslu. Engu að síður væri hætta á ofhitnun. Laun og innlent verðlag hefði spennst upp eins og sæist á vinnumarkaði og fasteignamarkaði þótt hækkun á gengi krónunnar og alþjóðleg verðbólga vægi á móti. Atvinnuleysi væri lítið og atvinnuþátttaka orðin jafnmikil og þegar hún varð mest árin fyrir fjármálakreppuna. Sagði hann því ekki rétt að slaka á aðhaldinu. Með aðhaldi peningastefnunnar að undanfögnu hefði tekist að varðveita verðstöðugleika og skapa verðbólguvæntingum betri kjölfestu. Slökun á aðhaldi opinberra fjármála á undanfögnu misserum kallaði hins vegar á að aðhald peningastefnunnar væri meira en ella. Samningar á vinnumarkaði að norrænni fyrirmynd myndu hjálpa til ef af þeim yrði. Benti hann á að í einfaldaðri mynd mætti segja að peningastefnan hefði áhrif á tvönnan hátt, í

gegnum vaxta- og gengisfarveg. Ef aðhaldið kæmi í gegnum vaxtafarveginn þá hefði það meiri áhrif á innlenda geirann en á útflutnings- og samkeppnisgreinar kæmi það í gegnum hækkun gengis krónunnar. Seðlabankastjóri benti á að 85% af innstreymi á gjaldeyrismarkað árið 2016 hefði átt rætur að rekja til viðskiptaafgangs og viðskipta innlendra aðila sín á milli. Hins vegar hefði fjármagnsinnstreymi vegna nýfjárfestingar inn á innlandan skuldabréfamarkað minnkað verulega eftir að Seðlabankinn fór að beita sérstöku fjárstreymistæki í fyrra sumar.

Umhverfis- og auðlindaráðherra velti upp leiðum til að takast á við vanda einstakra hópa, t.d. ungs fólks á húsnæðismarkaði, án þess að auka spennu í hagkerfinu. Seðlabankastjóri taldi að vandann á húsnæðismarkaði mætti að verulegu leyti rekja til ónógs framboðs og því væri líklegt að eftirspurnarhvetjandi aðgerðir á húsnæðismarkaði hækkuðu verð nema aukið framboð kæmi á móti. Sagði hann að mikilvægt væri fyrir stöðugleika að húsnæðisverð spenntist ekki of mikið upp áður en aukið framboð næði að koma til. Lægri vextir myndu að óbreyttu hækka húsnæðisverð.

Forsætisráðherra sagði umræðuna á fundinum hafa verið gagnlega. Mikilvægt væri að freista þess að stilla saman strengi því að staðan væri flókin.

Næsti fundur Þjóðhagsráðs er áætlaður haustið 2017.

Fundarmenn:

Aðilar að Þjóðhagsráði:

1. Forsætisráðherra (Bjarni Benediktsson)
2. Fjármála- og efnahagsráðherra (Benedikt Jóhannesson)
3. Umhverfis- og auðlindaráðherra (Björt Ólafsdóttir)
4. Formaður Sambands íslenskra sveitarfélaga (Karl Björnsson í forföllum Halldórs Halldórssonar)
5. Seðlabankastjóri (Már Guðmundsson)
6. Framkvæmdastjóri Samtaka atvinnulífsins (Halldór Benjamín Þorbergsson)

Aðrir fundarmenn:

1. Ragnhildur Arnljótsdóttir, forsætisráðuneyti
2. Benedikt Árnason, forsætisráðuneyti
3. Sigrún Ólafsdóttir, forsætisráðuneyti
4. Guðmundur Árnason, fjármála- og efnahagsráðuneyti
5. Anna Borgþórsdóttir Olsen, fjármála- og efnahagsráðuneyti
6. Sigurður Snævarr, Sambandi íslenskra sveitarfélaga
7. Rannveig Sigurðardóttir, Seðlabanka Íslands
8. Þórarinn G. Pétursson, Seðlabanka Íslands
9. Hannes G. Sigurðsson, Samtökum atvinnulífsins

Fylgiskjöl:

1. Dagskrá 2. fundar
2. Glærur fjármála- og efnahagsráðherra um fjármálaáætlun
3. Glærur seðlabankastjóra um stöðu efnahagsmála og áskoranir við framkvæmd peningastefnunnar
4. Ræða seðlabankastjóra á ársfundi Seðlabanka Íslands 30. mars 2017
5. Glærur Hallgríms Snorrasonar um launatölfræði í Noregi og á Íslandi
6. Greinargerð Hallgríms Snorrasonar um launatölfræði í Noregi og á Íslandi